

Милорад (Лазара) Томовић и Драгиша (Радомира) Томовић,
ТОМОВИЋИ ОД КУЧА, Инжињеринг, Београд 1997.

Књига "Томовићи од Куча", аутора Милорада (Лазара) Томовића и Драгише (Радомира) Томовића, од издавача "Инжињеринг" у Београду, објављена 1997. године, једно је у низу братственичких сочињенија која се лако и у великом броју, са критеријумима које одређују сами аутори, објављују последњих година. Међутим, овај дио књиге је, поред осталог, и језиком, и стилем, поднасловима и међунасловима, окренут одређеним политичким снагама и опцијама националистичке оријентације.

Пажњу привлаче тврдње и судови који се односе на шира питања, него што је родослов.

Посебну пажњу, свакако, заслужује третман Народноослободилачке борбе и социјалистичке револуције југословенских народа. То се у књизи чини од 162 стране. Коаутор поменуте књиге Милорад (Лазара) Томовић, потпуковник бивше ЈНА, из Поља, општина Мојковац, уз помоћ њему сличних, политичких ментора и новокомпонованих "историчара", по методу и шеми познатих покушаја прекрајања историјских догађаја и чињеница, заправо, омаловажава и блати НОБ и нашу револуцију. Он НОБ своди на грађански рат, додајући тако и свој глас хорској повици на тај период наше новије историје, коју предводе поражене снаге у НОБ-у и Другом свјетском рату. Коаутор Милорад Томовић,

кроз дио књиге који се односи на НОБ и социјалистичку револуцију, стално потенцира убиства која су партизани извршили над лицима која су се супротстављала оружаном борби против окупатора и сарађивала са њим.

Својим оцјенама Петог конгреса КПЈ и "лијевих грешака" у Црној Гори и шире, Милорад Томовић покушава још више, директније, обезвриједити улогу КПЈ у НОБ-у и у изградњи земље.

Он, на страни 163, каже: "Било је много неистина и полуистина које су изношене у разним хроникама, књигама и слично које се морају демантовати, јер омаловажавају наше братство и товари сва зла на плећа наших братственика..." Или: "Неки никоговићи су покушавали, а и данас то раде, да наше братство прогласе издајничким". Милорад Томовић, дакле, помињући "неке никоговиће", заправо друга братства означава као "никоговиће".

Маниром претенциозности, последице ове "одбране" он поручује: "Млади Томовићи не дозволите да вас неистине погађају или да вас потцјењују они који су љубоморни и злонамјерни". Коаутор књиге, међутим, не наводи ни "књиге" ни "хронике" које његово братство, наводно, проглашавају издајничким. Он то измишља да би се са даљине представио као брижни "борац за истину". Нико нема право, па ни Томовић, да број учесника из братства у

четницима поистовјећује са читавим братством и назива га издајничким.

На странама 164 и 165 Милорад Томовић препричава и драматизује поједине догађаје из друге половине 1941. и прве половине 1942. године, о којима су објективно писали наши познати и реномирани познаваоци и истраживачи, на основу аутентичних докумената и историјских извора. Коаутор невјешто покушава да све те истине извитопери, додајући им своје, а, заправо, већ познате коментаре са прочетничког идеолошко-политичког становишта и оне које користи пета колона, као и измишљотине од стране противника НОБ-а. Све то треба коаутору да послужи да и он подупре тезу у новије вријеме - да је НОБ била грађански рат.

Лако препознатљиво наглашавајући убиства непријатеља НОР-а од стране партизана, Милорад Томовић покушава да у томе нађе повод и оправда формирање четничке организације у Пољима. Он наводи: "Штаб партизана у Пољима постаје мора за Пољане. Кога ту позову, не пише му се добро".

Ни једном ријечју не помиње организовани отпор групе људи из бивше општине Поља против дизања ослободилачког устанка (формирање чета и батаљона и спречавање пролаза партизана у једном периоду кроз Поља). Паушално коментарише први долазак четника са Павлом Ђуришићем у Поља 3. марта 1942. године. Не помиње тортуру коју су четници спровели над једним бројем сељака и присилно их повели са собом. Не анализира издају Ивана Ружића, његов пребјег код Павла Ђуришића и саопштавање партизанских знака распознавања, што је имало тешке посљедице за језерско-шаранску партизанску јединицу. Неистина је, како наводи коаутор, да су партизани из сваког братства ликвидирали по неколико људи. Он и оне који су погинули као четници у борби против партизана, сврстава у убијене ван

фронта. Зна се тај број.

На страни 175, веома штуро, стидљиво, као да хоће да се искупи за пређашње тврдње, Милорад Томовић наводи: "Како смо касније чули, Ђуришић је добио наоружање од Италијана". Он зна да су четници читавим током НОБ-а били окореле слуге окупатора, добијали одјећу, обућу, наоружање, храну, све што је било потребно за вођење оружане борбе против партизана (Стални четници су добијали и плату, а породице свих четника и храну од Италијана).

Одлазак четника против партизана у Босну, коаутор књиге "Томовићи од Куча" овако коментарише: "Зашто су тамо отишли, само се нагађало и натуцало". Бјежи, али невјешто, од истине. Знали су четници да тамо постоје јаке пролетерске оружане снаге НОР-а и велики дио слободне територије и није им се ишло. Требало је гјерати у самом завичају партизанске симпатизере, чланове СКОЈ-а и КПЈ, макар само и на основу сумњи. Пораз четника у чувеној бици на Неретви правда слабом организацијом четника и дјеловањем партизанских симпатизера у њима.

Узгред помиње како су Њемци, тобоже, у договору са партизанима, разоружали четнике, а заобилази да каже да је партизанска дипломатија и пропаганда била успјешна и да је обавјештајна служба партизана и у њемачке снаге унијела забуну. Четници, да би задржали што већи број људи код себе, стално су истицали лажи: "Ускоро на црногорско приморје искрцавају се краљ Петар и Енглези". Заобилази да каже како су Њемци у Колашину, у мају 1943, ломили тенковима наоружање четника које су им они, Њемци и Италијани, дали.

На страни 188. поменуте књиге, коаутор истиче "Бећир Томовић са већином Пољана и из других села успио је да се спаси њемачког заробљавања". Не наводи гдје су то заробљени. Или, не наводи како су од савезника Њемаца добили и носили самаре. Прави се

да не зна. Било би добро да је коаутор прочитао књигу "Сарадња четника и окупатора у Црној Гори 1941-1945" коју су за штампу припремили Владо Марковић и Радоје Пајовић, као и "Документи из историје Југославије", II том, издат 1997. године.

Органи и службе НОБ-а, поред осталих сазнања, долазили су до података о четничким остацима на терену Поља и шире и од породица чији су сродници побјегли са Њемцима, од четника који су се пријављивали органима НОБ-а и заробљених. То су чинили да би се искупили. Зна се и како су се поједине групе четника међусобно раздвајале 1943. и 1944. године, преко нишана, са онима који су остајали да се пријаве партизанима или у шуми.

На страни 192, 193. и 194. Томовић пише, како он каже, о четничкој герили која је остала на терену Поља и шире. Пита се шта су били згријешили ти људи да их ОЗН-а стријеља, као да не зна да је краљ Петар 1944. године позвао четнике да ступају у НОБ, а Предсједништво АВНОЈ-а 21. новембра 1944. дало општу амнестију свим лицима која су у четничким јединицама Д. М. учествовала или их помагала. Међутим, четничке старјешине су спречавале да садржаји ових порука и одлука допру до свих заведених људи.

Коаутор доста вјешто "пали ватру" против партизана, али да би се прикрио и био прихватљивији код читалаца напада и четнике (стријељање партизана у Гојаковићима маја 1942. године и још на неким другим питањима).

На страни 210. књиге њен коаутор истиче како га је кратак одмор последице рата код своје куће у Пољима разочарао, па каже "нека мржња, подвале, интриге и масовна шпијунажа завладала је код мојих земљака (комшија и суграђана, итд)".

Он борбу органа народне власти и њених служби, као и активности друштвених чинилаца против остатака домаћих издајника сматра шпијунажом и подвалама. Не помиње оп-

ширније мукотрпан живот и погибију бораца из партизанских герила током четничке владавине.

Под насловом "Скрнављење надгробних споменика седамдесетих година у Пољима" (стр. 210), коаутор је написао лажи и клевете, а легитимним друштвеним органима и појединцима, који су у том времену радили у општини Мојковац и Републици, пришио подвале. Он истиче: "Надао сам се да ће одласком на Голи оток ортодоксних фанатизованих стаљиниста престати тортуре и незаконе у Пољима... Преварио сам се. Остали су каријеристи (нови неостаљинисти...)". На овим и неким другим питањима, којима се даље у тексту бави коаутор књиге, јасно се види његова заблуда, острашћеност и подмукли однос који је у њему лежао према тековинама НОБ-а, а које је он обилато користио и уживао. Њему је добро дошла 1948. година и добро је искористио и успјешно аванзовао. Даље, на страни 210. истиче како је "тим неостаљинистима" пало на памет 1973. године да уклоне све натписе и фотографије са надгробних споменика умрлих и погинулих четника из Поља. Наводи: "По налогу секретара ОК СКЈ-у у Мојковцу направљен је списак тих четника..., секретар је ангажовао СУБНОР, општинску власт и милицију да спроведу варварску работу". А све то није истина. Такође, није истина да је у овом времену у ОК СК Мојковац радио његов рођак. Секретар ООСК Поља био је тада Божо-Даго Вукић.

Милорад Томовић, као активни официр ЈНА, 1971. године, на породичну гробницу уписао је име и поставио фотографију свога оца Лазара, који је убијен почетком 1942. године од стране органа НОБ-а. Слиједећи његов примјер и поуке које је пружао, то је урадила још већина грађана у Пољима и другим селима, чији су сродници погинули на страни четника. На ову појаву оштро су реаговале све друштвено-политичке организације и органи вла-

сти у Општини, а посебно сродници из породица чији су ближни погинули на страни НОБ-а.

Пошто су ове појаве добиле шири замах у Црној Гори, ЦК СК Црне Горе на 39. сједници 1973. године донио је Закључке и утврдио задатке СК у вези с овим и другим негативним појавама. Ова питања су уређена Законом о јавном реду и миру, Законом о управљању и одржавању гробља и Одлуком СО Мојковац за односно подручје.

ОК СК, ОО СУБНОР-а и државни органи су утврдили своје задатке у складу са својом улогом. СО Мојковац дописом број 01/3/10 од 4. 11 1972. године тражи од Општинског одбора СУБНОР-а Мојковац списак грађана који су на натписне плоче породичних гробница уписали име или поставили слике сродника који су погинули на страни непријатеља НОБ-а. Општински одбор СУБНОР-а дописима број 110/3 од 14. 11. 1972. године и од 16. марта 1973. године доставио је списак грађана са територије Општине на основу извјештаја које су доставила мјесна удружења. О овим питањима Општински одбор СУБНОР-а Мојковац расправљао је на својим сједницама 24. 11. 1972. и 15. априла 1973. године. И касније, Републички одбор СУБНОР-а писмом број 948 од 27. марта 1978. године такође је упозоравао општинске одборе о примјени закона за елиминисање ових појава и тражио подношење извјештаја.

За елиминисање ових појава органи управе СО Мојковац спровели су управни поступак у складу са законима. За сваки појединачни примјер донешено је рјешење о отклањању повреда закона, дат рок жалбе и након истека рока правоснажности рјешења, лица која нијесу извршила рјешење, овлашћени орган СО извршио је рјешење.

Ни у једној земљи свијета нема примјера да поред споменика бораца против окупатора могу стајати и споменици онима који су вјерно служили

окупатору или спречавали дизање устанка против окупатора.

Ова аквивност није била приватна ствар појединаца, ни група, како наводи Томовић, него задатак свих друштвених чинилаца у овом времену.

Посебно, Општински одбор СУБНОР-а на сједници 4. априла 1973. године одлучио је да о поступку Милорада Томовића обавијести Персоналну управу ЈНА и затражи његову друштвену и политичку одговорност (писмо број 36/1 од 18. априла 1973. године, потписао ондашњи предсједник). Дакле, сви наводи Томовића и о овом питању су нетачни и лажни. Његови наводи у књизи о погибији његовог оца се разликују од онога што је изложено у захтјеву за његову рехабилитацију, који је потписала Милорадова мајка и поднијела Општинском одбору СУБНОР-а Мојковац (захтјев од 20. 9. 1973. и жалба од 28. 4. 1974. године).

Коаутор књиге, у ствари, на овај начин покушава да рехабилитује колаборацију са окупатором у цјелини, готово да изједначи - ослободиоце и сараднике окупатора и квислинге. Шта више, у подтексту Томовићеве интерпретације и НОБ-а и времена послје ње, уочава се покушај промовисања једне другачије, битно различите од познате и општеприхватљиве истине о Народноослободилачкој борби и олози КПЈ, њеног руководства и Тита.

Милорад Томовић се, тобож, бори за истину о једном бурном периоду наше историје и, у принципу, то му право нико не може и не треба да оспорава. Не треба му, оспоравати, особито, право да саопшти своје виђење догађаја и људи који се њега непосредно тичу, његових најближих сродника.

Он може да докажује "породичну истину" како зна и умије, али Томовић нема право да намеће своје приватне и личним мотивима и потребама обојене судове о догађајима и људима, актери-ма једног периода у Општини Мојковац и на ширем простору. Томовић нема право да, под видом борбе за "нову

истину" руши праву истину о Народно-ослободилачкој борби, као ослободилачком и патриотском покрету чију аутентичност признају и историја и сви међународни акти.

Сама уклањања натписа на надгробним плочама свих лица која су била на страни окупатора или су убијени као противници НОБ-а тада је то била легална активност, заснована на позитивним прописима и онда важећим политичким ставовима. Ова чињеница, стога, обавезује, морално и у сваком другом погледу, све оне који се баве тим питањима на коректно тумачење и објективно закључивање. Недопустив је, међутим, сваки субјективистички прилаз овим питањима, без обзира на снагу личних емоција и потреба појединаца да, у име одбране достојанства своје породице, скривају истину о НОБ-у и покушавају прекрајати општеприхватљиве оцјене.

Што је најважније, неприхватљива су и апсолутно нелегитимна било ка-

ква и било чија настојања да се рехабилитује четнички покрет, као квислиншки, те да се испред њега стави исти предзнак који важи и који ће важити за Народноослободилачку борбу. Или да се четницима стави на главу ореол тобожњих жртава грађанског рата.

Сарадња са окупатором и издајништво, заувјек, остају то што јесу - колаборација која се санкционише и морално и другим мјерама.

Ако Милорад Томовић, погрешним и тенденциозним тумачењима и интерпретацијама, покушава да устави неку "нову истину" о НОБ-у на подручју Мојковца, и шире, онда самим тим уноси нове раздоре у данашње генерације Мојковчана и баца сјеме из кога могу проклијати нове (и старе) мржње и подјеле. Зато књига "Томовићи од Куча" колико год имала породични карактер, носи опасне поруке и зато је неприхватљива у дијелу који прелази оквире пуког породичног родослова.

*Димитрије Јовановић
Предсједник Ойштинског одбора
СУБНОР-а Мојковац*